

Jacek Klich

Koreańska strategia proeksportowa

Celem artykułu jest prezentacja niektórych uwarunkowań przyjętej i realizowanej w Korei Południowej strategii proeksportowej oraz towarzyszącej jej liberalizacji sfery finansowej. Konieczność dokonania rewizji tej strategii – odczuwana obecnie w Korei – powinna stać się przedmiotem refleksji w tych systemach, które próbują strategię proeksportową dopiero wprowadzać.

Realizacja strategii proeksportowej

Strategia proeksportowa w przemyśle przyjęta została i wpisana w plan pięcioletni w Korei Południowej na początku lat sześćdziesiątych. O przyjęciu takiej strategii zadecydowało przekonanie, że rynek wewnętrzny Korei jest zbyt mały, by w oparciu o niego budować strategię długookresowego rozwoju gospodarczego.

Strategia proeksportowa przyjęta została w warunkach istnienia dużego uzależnienia gospodarki koreańskiej od importu materiałów i surowców. Takie podejście wyróżniało Koreę wśród innych małych i średnich krajów rozwijających się i posiadających podobną do koreańskiej strukturę gospodarki. Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych wśród tych państw dominowała strategia skierowana na substytucję importu, tworzona pod wpływem koncepcji Prebisha¹⁾.

Łączenie zasad planowania z wykorzystaniem alokacji zasobów sterowanej przez rynek zapoczątkowało w Korei etap szybkiego wzrostu gospodarczego i stworzyło podstawy do liberalizacji stosunków gospodarczych. Przyjmując strategię proeksportową, głównie w odniesieniu do wyrobów przemysłowych, w konsekwencji należało dostosowywać gospodarkę do warunków panujących na międzynarodowych rynkach. Nie odbyło się to bez ponoszenia znacznych kosztów ekonomicznych i społecznych.

Niedemokratyczny system sprawowania władzy i ograniczenia wolności obywatelskich sprawiły jednak, że realizacja powyższej strategii była możliwa. Państwo dysponowało mechanizmami kontroli wszystkich zasobów i niemal dowolnie kształtowało stosunki przemysłowe. Mogło mobilizować środki finansowe drogą wprowadzania przymusowych oszczędności, zwiększania podatków, nakręcania inflacji, zaciągania kredytów zagranicznych, a następnie kierować je na realizację wybranych projektów. Państwo powoływało do życia korporacje publiczne i manipulowało regułami udzielania pożyczek i systemem bodźców dla prywatnych firm. W opinii niektórych, państwo odgrywało decydującą rolę w niemal wszystkich aspektach życia gospodarczego Korei²⁾.

Realizacja strategii wzrostu eksportu w Korei na

początku lat sześćdziesiątych dokonywała się w sprzyjających okolicznościach. Sytuacja na międzynarodowych rynkach była relatywnie stabilna. W wymianie międzynarodowej nie były używane narzędzia protekcyjnistyczne i w dużym zakresie tolerowano stosowanie ukrytych form subsydiowania eksportu, co Korea skrupulatnie wykorzystywała w swojej walce o rynki. W odniesieniu do państw rozwijających się stosowano dodatkowo pewne preferencje, by ułatwić ich produktom dostęp do rynków światowych. Między państwami wykorzystującymi tanią siłę roboczą i kierującymi swoje towary na rynki międzynarodowe konkurencja była umiarkowana.

W latach siedemdziesiątych wystąpiły w gospodarce światowej zjawiska niekorzystnie wpływające na strategię gospodarczą Korei: przede wszystkim efekty szoku naftowego i stagflacja. Towarzyszyły im jednak pewne korzystne zjawiska, które Korea skwapliwie wykorzystywała do wzmocnienia swojej pozycji. Napływ petrodolarów na międzynarodowe rynki finansowe i kapitałowe z jednej oraz spadek popytu na kapitały ze strony państw wysoko rozwiniętych z drugiej strony, spowodowały obniżenie stóp procentowych i potanieenie kredytu. W efekcie Korea mogła intensywnie wykorzystywać relatywnie tanie źródła zasilania kapitałowego.

Lata osiemdziesiąte to pogarszanie się sytuacji krajów o wysokim udziale eksportu w tworzeniu PKB. Do konkurencji na rynkach międzynarodowych włączyła się grupa państw posiadających duże zasoby taniej siły roboczej, a równocześnie rynki państw wysoko uprzemysłowionych zaczęły stawać się coraz bardziej niedostępne z powodu stosowania narzędzi protekcyjnistycznych. Korea zdołała jednak utrzymać swoją pozycję na rynkach międzynarodowych, gdyż posiadała kilkudziesięcioletnie doświadczenia z dostosowywaniem swoich zasobów do warunków zmieniającego się otoczenia i duży potencjał wytwórczy.

Korzyści ze stosowania strategii proeksportowej

Po stronie korzyści z realizowanej strategii wzrostu eksportu należy w pierwszym rzędzie umieścić korzyści ekonomii ska-

li. Zestawiając liczbę mieszkańców (45 milionów) z liczbą np. produkowanych corocznie samochodów (w 1993 roku było to 2050 tys. sztuk)³⁾, czy stali wytwarzanej tylko przez jedną korporację POSCO (22 mln ton)⁴⁾ – można wyrobić sobie ogólny osąd o takich korzyściach.

Równie pozytywne było dostosowanie struktury gospodarczej do wymogów i oczekiwań rynku światowego. Konkurencja na rynkach światowych jest bowiem zawsze bardziej wymagająca od jakiegokolwiek konkurencji wewnętrznej, krajowej. Stąd siła takiego pozytywnego bodźca była w przypadku koreańskiej gospodarki większa.

Realizowana strategia proeksportowa prowadziła również do większej swobody w wymianie handlowej. Zazwyczaj małe państwa, nie zorientowane na wzrost eksportu, odczuwają kłopoty z pozyskiwaniem środków na pokrycie niezbędnego importu – w przypadku Korei tego rodzaju problemy w praktyce nie występowały.

Inną korzyścią stosowania strategii proeksportowej jest zapobieganie tendencji do nadwartościowania waluty. Przy stosowaniu tej strategii istnieje silne lobby, które potrafi skutecznie przeciwstawić się aprecjacji waluty.

Ważną korzyścią wykorzystywania strategii proeksportowej jest również – w porównaniu z innymi państwami rozwijającymi się, ale stosującymi inne strategie rozwojowe – ograniczanie zakresu i intensywności ingerencji administracji państwowej w regulowanie gospodarki.

Orientacja proeksportowa Korei prowadziła w konsekwencji do liberalizacji eksportu w tym znaczeniu, że większość działań realizowanych przez korporacje i związanych z produkcją na eksport odbywała się bez zbędnej ingerencji administracji państwowej. Wystawienie branż produkujących na eksport na działanie mechanizmów rynkowych i silnej międzynarodowej konkurencji sprzyjało przenikaniu idei wysokiej konkurencyjności również do pozostałych sektorów, nie odgrywających już tak ważnej roli w eksporcie. Konsekwencją stosowania strategii proeksportowej była również stopniowa liberalizacja polityki importowej.

Tej stopniowej liberalizacji w wymianie handlowej i pozytywnym zmianom w sferze produkcji i wymiany musiał towarzyszyć proces liberalizacji w sektorze finansowym.

Liberalizacja sfery finansów

Liberalizacja koreańskiego sektora finansowego nie następowała ani tak szybko, ani automatycznie. Początek liberalizacji sfery finansowej w Korei to koniec lat siedemdziesiątych. Takie opóźnienie było wynikiem panującego wśród polityków przekonania, że liberalizacja wymiany zwiększa elastyczność reakcji na zaburzenia rynkowe, podczas gdy otwarty rynek finansowy zmniejsza możliwości adaptacji do zaburzeń powstających

w otoczeniu, tj. na rynkach światowych. Koreańczycy w pełni doceniali potencjalne niebezpieczeństwo związane z liberalizacją rynków finansowych, która mogła prowadzić do aprecjacji narodowej waluty, wona. Na realność takiego zagrożenia wskazywały negatywne doświadczenia państw Ameryki Łacińskiej, które otwierały swoje rynki finansowe na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Korea nie zdecydowała się na pełną liberalizację swojego rynku finansowego. Liberalizacja rynków finansowych postępowała wolno również i z przyczyn pozadoktrynalnych. W układzie wewnętrznym, zmiana rządu w 1980 roku i napięcia społeczno-polityczne, które występowały z przerwami aż do 1987 roku, z pewnością nie tworzyły korzystnych warunków dla procesów liberalizacji. Drugi szok naftowy i kryzys zadłużeniowy z początku lat osiemdziesiątych również nie zapewniały sprzyjających warunków dla otwarcia rynku finansowego. Kurs wona, wiązany z kursem dolara, wykazywał w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych tendencję zwyżkową. Dopiero w 1985 roku odnotowane zostały korzystne dla Korei trendy: niskich stóp procentowych, niskiej wartości amerykańskiego dolara i niskich cen na surowce. To z kolei doprowadziło do powstania dużych nadwyżek w obrotach handlowych Korei z państwami wysoko rozwiniętymi.

Liberalizacja koreańskiego rynku finansowego okazała się procesem wieloetapowym. Planowano po pierwsze, by liberalizacja wewnętrzna, która miała wzmocnić i przygotować instytucje rynku finansowego do konkurencji, poprzedzała otwarcie na zewnątrz i konkurencję z udziałem doświadczonych instytucji finansowych z zewnątrz.

Idea dominacji zagranicznych instytucji na koreańskim rynku finansowym została z definicji odrzucona, jako prowadząca do obniżania siły instrumentów kontroli monetarnej, osłabiająca nieformalne praktyki związane z prowadzoną polityką przemysłową⁵⁾, czy wreszcie podważająca publiczny charakter systemu finansowego.

Po drugie, w celu zwiększenia swobody rynku finansowego w układzie wewnętrznym, obniżono bariery dostępu do rynku finansowego, a w 1981 roku rozpoczęto prywatyzację banków, m.in. by zmniejszyć wpływ ministerstwa finansów na banki komercyjne. W 1982 i 1983 roku rozpoczęły działalność dwa banki komercyjne z udziałem kapitału zagranicznego. Powstawać również zaczęły instytucje kredytowe i kasy oszczędnościowe. W 1982 roku zlikwidowane zostały preferencyjne stopy procentowe i kredyty, a począwszy od 1984 roku zerwano z praktyką jednolitej, stałej co do wysokości stopy procentowej od udzielanych kredytów. Obecnie banki mają możliwość różnicowania wysokości stopy procentowej w zależności od zdolności kredytowej i wiarygodności klientów. Od 1984 roku banki komercyjne mogą wydawać certyfikaty depozytowe, co zwiększa ilość przedmiotów będących w obrocie na rynku finansowym.

Po trzecie, w latach osiemdziesiątych rozwijany był również rynek kapitałowy. Wielkie przedsiębiorstwa mogły się prywatyzować, emitować i sprzedawać akcje. Na takiej zasadzie sprzedana została część akcji Pohang Iron and Steel Company (POSCO). Rozwijający się rynek kapitałowy doprowadził do tego, że banki komercyjne mogły zwiększać swoją bazę i łagodzić występujące w przeszłości problemy z nieściągalnymi długami.

Po 1986 roku zaczęły funkcjonować nowo tworzone instytucje kredytu krótkoterminowego, a w ramach przygotowań do umiędzynarodowienia koreańskiego rynku kapitałowego powołana została do życia Securities Investment Advisory Corporation.

Jako ostatni etap planowano liberalizację rynku finansowego w układzie zewnętrznym. Pierwszym krokiem w tym kierunku było tworzenie banków z udziałem kapitału zagranicznego, a następnie udzielanie koncesji bankom zagranicznym posiadającym swoje przedstawicielstwa w Seulu na świadczenie usług na rynku kapitałów krótkoterminowych. Złagodzone zostały ograniczenia w udzielaniu zezwoleń na dokonywanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a działalność Korea Fund i Korea European Fund otworzyła drzwi również dla inwestycji pośrednich. Od 1989 roku również zagraniczni inwestorzy mogą zakupywać obligacje zamienne koreańskich firm.

Waluta koreańska, po wprowadzeniu kursu opartego na kosztyku walut w 1981 roku, a następnie poprzez zastosowanie przeciętnego kursu rynkowego w roku 1990, w znacznie lepszym stopniu aniżeli w przeszłości oddawała swoją rzeczywistą wartość. Konsekwencją wprowadzania kursu wona, zbliżonego do kursu rynkowego, były w latach osiemdziesiątych kolejne aprecjacje wona: w 1983, 1987 i 1988 roku.

Kontynuując listę narzędzi, za pomocą których liberalizowane były w Korei Południowej stosunki produkcji i wymiany, trzeba wspomnieć o redukcji stawek celnych w 1981 roku, obniżeniu przez rząd urzędowych cen skupu ryżu w 1983 roku, przyjęciu w 1984 roku 5-letniego planu dalszych obniżek ceł i wprowadzeniu systemu limitów na import wołowy w miejsce całkowitego zakazu jej importu.

Koszty przyjętej strategii proeksportowej

Problem kosztów zastosowanej strategii można analizować na płaszczyźnie politycznej i ekonomicznej. Wśród politologów często można spotkać się z opinią, że rozwój ekonomiczny i liberalizacja wymiany przyspieszyły procesy demokratyzacji systemu politycznego Republiki Korei⁶⁾. To oznacza, iż rządzący państwem do 1987 roku i realizujący strategię proeksportową zapłacili za jej urzeczywistnienie utratą władzy.

Równocześnie dokonywały się procesy upodmiotowienia społeczeństwa, co przyjmowało nieraz niekorzystne formy sporów między związkowcami

i pracodawcami o zwiększenie stawek płac czy stworzenie systemu zabezpieczeń socjalnych. Dla porównania, w 1985 roku odnotowano 265 sporów zbiorowych, a w roku 1987 (rok przełomowy, data protestu politycznego prowadzącego do bezpośrednich wyborów prezydenckich) zanotowano już 3 617 takich sporów⁷⁾.

Na płaszczyźnie ekonomicznej negatywne konsekwencje strategii proeksportowej i towarzyszących jej procesów liberalizacji to wzrost inwestycji o charakterze spekulacyjnym (głównie w dziedzinie handlu nieruchomościami), wzrost stawek płac (co obniża konkurencyjność towarów koreańskich), wzrost inflacji oraz niewielki wzrost bezrobocia. Wzrost konsumpcji przyniósł obniżenie poziomu oszczędności i powstanie bieżącego deficytu budżetowego (w 1994 roku wyniósł on 1,3% PKB, czyli około 4,5 mld USD, a jego wielkość w 1995 roku szacowana jest na 2% PKB, czyli 9 mld USD⁸⁾). Odnotowano też spadek inwestycji. Rozwój rynku finansowego niósł ze sobą również pewne niebezpieczeństwa i rodził konieczność angażowania się państwa w procesy regulacji. Na tej zasadzie państwo wprowadziło w 1987 roku obowiązek wykupu przez korporacje ubezpieczeniowe pewnej ilości obligacji (w celu stabilizowania rynku), a także udzielania przez nie kredytów małym i średnim przedsiębiorstwom. Główną doktryną staje się obecnie restrukturyzacja przedsiębiorstw należących do dużych konglomeratów (*czebolli*), tak aby zwiększyć ich konkurencyjność bez uciekania się do pomocy innych przedsiębiorstw wchodzących w skład konglomeratu.

Perspektywy kontynuowania strategii proeksportowej

W połowie lat dziewięćdziesiątych pojawia się coraz więcej głosów, wskazujących na konieczność zmiany strategii gospodarczej Korei.

Wskazuje się, iż wchodzenie na rynki światowe tanich produktów z Chin, Tajlandii czy Malezji prowadzi do zaostrzenia konkurencji, w której towary koreańskie stają się cenowo coraz mniej atrakcyjne. Jest to m.in. konsekwencją podnoszenia stawek płac w Korei do poziomu obowiązującego w państwach posiadających porównywalny z koreańskim PKB *per capita*, jak również reformy systemu świadczeń socjalnych (np. w odpowiedzi na rosnące bezrobocie od 1 lipca 1995 roku wprowadzone będą zasiłki dla bezrobotnych w wysokości 50% ostatnio otrzymywanego wynagrodzenia, wypłacane przez 210 dni).

Innym czynnikiem skłaniającym do rewizji strategii proeksportowej są tendencje do obniżania barier w wymianie zagranicznej, porozumienia wypracowywane w ramach WTO i negocjacje w ra-

Dokończenie na str. 17

w poglądach „szkoły schumpeterowskiej”, jak również w poglądach na pojęcie przedsiębiorczości według I. Kirznera oraz F. Knighta.

Waldemar Adamczyk

PRZYPISY

- ¹⁾ Przegląd poglądów dotyczących pojęcia „przedsiębiorczość” dokonany został [w:] W. ADAMCZYK, *Ewolucja form i typów przedsiębiorczości*, [w:] *Instrumenty zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem* pod red. T. MENDLA, Zeszyty Naukowe nr 236 Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Wydawnictwo AE, 1995, s. 8.
- ²⁾ Z. HOCKUBA, *Droga do spontanicznego porządku – transformacja ekonomiczna w świetle problemu regulacji*, PWN Warszawa 1995, s. 114–115.
- ³⁾ T. GRUSZECKI, *Przedsiębiorca*, Wydawnictwo Cedor, 1994, s. 50.
- ⁴⁾ W. ADAMCZYK, *Przedsiębiorczość, próba definicji*, „Przegląd Organizacji” nr 11/1995, s. 12–15.
- ⁵⁾ Systematyka – podział na grupy według pewnego systemu, [w:] *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1981, tom III, s. 387.
- ⁶⁾ A.Z. NOWAK, *Polityka pieniężna a druga gospodarka w Polsce w latach osiemdziesiątych*, Wydawnictwo A. Marszałek, Warszawa 1993, s. 7.
- ⁷⁾ *Prywatyzacja polskiej gospodarki w ujęciu regionalnym*, Praca zbiorowa pod red. M. JĄROSZ, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 1995, s. 8.
- ⁸⁾ M. WIŚNIEWSKI, *Źródła i rozmiary drugiego obiegu gospodarczego w Polsce*, [w:] „*Ekonomista*” nr 6/1985, s. 915.
- ⁹⁾ Pojęcie i skutki „nadmiernego fiskalizmu” przedstawiła E. NOJSZEWSKA, *Wykład ekonomii*, „*Życie Gospodarcze*” nr 13/1995, s. 64–65.
- ¹⁰⁾ A. SZABLEWSKI, *Przedsiębiorczość a rozwój nie rejestrowanej działalności gospodarczej*, [w:] „*Gospodarka Planowa*” nr 3/1988, s. 77.

- ¹¹⁾ P. DRUCKER, *Innowacje i przedsiębiorczość*, PWE, Warszawa 1992, s. 156.
- ¹²⁾ *Jak zarządzać przedsiębiorstwem w gospodarce rynkowej*, Praca zbiorowa pod red. Z. MIKOŁAJCZYK, PWN, Warszawa 1993, s. 18.
- ¹³⁾ J.A.F. STONER, Ch. WANKEL, *Kierowanie*, PWE, Warszawa 1994, s. 352.
- ¹⁴⁾ P. MCGOWAN, *Innowacje i przedsiębiorczość wewnętrzna*, [w:] *Praktyka kierowania*, praca zbiorowa pod red. D. STEWART, PWE, Warszawa 1994, s. 580.
- ¹⁵⁾ A. SMITH, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, PWN, Warszawa 1954, tom I, s. 456.
- ¹⁶⁾ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dziennik Ustaw z 1990 r., nr 16, poz. 449).
- ¹⁷⁾ Efekt synergiczny (synergetyczny) jest tu rozumiany jako korzystny skutek współdziałania samorządu terytorialnego w procesie przedsiębiorczości z innymi modelami własności w taki sposób, aby współdziałanie to, wzmacniając ten proces, było w rezultacie korzystne dla ogólniejszych ze swej istoty celów samorządu.
- ¹⁸⁾ D. OSBORNE, T. GAEBLER, *Rządzić inaczej – jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną*, Wydawnictwo Media Rodzina of Poznań, 1992, s. 271.
- ¹⁹⁾ K. ROGOZIŃSKI, *Usługi rynkowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, 1993, s. 53.
- ²⁰⁾ Tamże, s. 74.
- ²¹⁾ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dziennik Ustaw z 1991 r., nr 46, poz. 203).
- ²²⁾ Ustawa z dnia 5 stycznia 1991 r. – Prawo budżetowe (Dziennik Ustaw z 1993 r., nr 72, poz. 344).
- ²³⁾ P. DRUCKER, *Innowacje...*, op.cit., s. 24 i nast.
- ²⁴⁾ Tamże, s. 22 i 120.
- ²⁵⁾ K. OBŁÓJ, *Mikroszkółka zarządzania*, PWE, Warszawa 1994, s. 11 i nast.

Autor jest doktorantem w Katedrze Systemów i Techniki Zarządzania Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

Jacek Klich

Koreańska strategia proeksportowa

Dokończenie ze str. 11

mach Rundy Urugwajskiej GATT, dotyczące warunków wymiany międzynarodowej. W obronie swoich rynków pracy państwa członkowskie sprzeciwiają się ukrytym i jawnym formom subsydiowania eksportu. Dochodzą do tego wątpliwości i rozbieżności co do stosowania zasad swobodnego przepływu technologii i respektowania praw własności na dobrach niematerialnych (własność intelektualna). Wszystko to prowadzi do osłabienia lub eliminacji tych czynników, które w przeszłości były wykorzystywane w proeksportowej strategii Korei.

Istnieje zatem konieczność przeformułowania strategii proeksportowej, a być może wypracowania nowej, wykorzystującej nowe zjawiska i elementy z otoczenia, do których należy w pełni rozwinięta gospodarka rynkowa, w której dominuje sektor prywatny, bazująca na nowoczesnej i dobrze wykształconej sile roboczej, z dojrzałym systemem opieki

społecznej, uwzględniającym tradycje kulturowe i realia ekonomiczne kraju. Nowa strategia budowana dla Korei Południowej uwzględniać również musi nieodległe w czasie zjednoczenie obu państw koreańskich.

Jacek Klich

PRZYPISY

- ¹⁾ R. PREBISCH, *Theoretical and Practical Problems of Economic Growth*, United Nations Economic Commission for Latin America, 1952.
- ²⁾ por. np. A.H. AMSDEN, *Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization*, Oxford University Press, New York 1989.
- ³⁾ *Korea Basics 1995*, s. 6 i 15.
- ⁴⁾ Doroczny raport *POSCO 1995*, s. 10.
- ⁵⁾ Na marginesie: wykorzystywanie argumentu o nieformalnych praktykach w polityce przemysłowej (co można znaleźć w oficjalnych dokumentach i opracowaniach) brzmi bardzo dwuznacznie w sytuacji ujawnienia skandali korupcyjnych, w które zamieszane są czołowe postaci koreańskiego życia gospodarczego i politycznego.
- ⁶⁾ CHUNG-SI AHN, *Democratization in South Korea: Political and Economic Dimensions*, The Institute of Social Sciences, Seoul National University, Seoul 1995, s. 15.
- ⁷⁾ Ibidem, s. 240.
- ⁸⁾ *Korea: spowolnienie z przyczyn politycznych*, „*Rzeczpospolita*”, 1995, nr 298.

Autor jest pracownikiem naukowym w stopniu doktora Katedry Zarządzania i Projektowania Systemu Opieki Zdrowotnej Szkoły Zdrowia Publicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego.